EURASIAN JOURNAL OF SOCIAL SCIENCES, PHILOSOPHY AND CULTURE
Innovative Academy Research Support Center
UIF = 8.2 | SJIF = 6.051 www.in-academy.uz

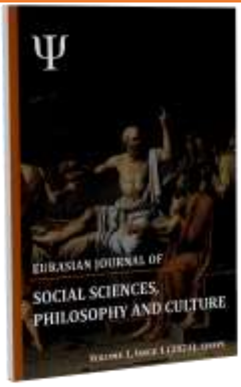

MILLIY MUSIQA HAQIDA TUSHUNCHA

Rametullaeva Gulparshin
Pedagogika fakulteti Musiqa talimi yo'nalishi 4 -kurs talabasi
Ajiniyoz nomidagi Nukus davlat pedagogika instituti,
https://doi.org/10.5281/zenodo.7243511

ARTICLE INFO

Received:10th October 2022
Accepted: 15th October 2022
Online: 24th October 2022

KEY WORDS

Milliy musiqa, fon, hor ijrochiligi, bastakor, temp, ijro, musiqa tarixi, dutor, arfa, opera.

ABSTRACT

Ushbu maqolada Qoraqalpoq hamda O'zbek milliy ashulachiligi haqida so'z yuritilgan bo'lib, milliy musiqachilikning tarixiy kelib chiqishi haqida so'z yuritilgan.

Bugungi kunda milliy musiqachiligimizga har qachongidan ham ko'o e'tibor berilib kelinmoqda. Qoraqalpoq milliy musiqachiligining kelib chiqishi, shakillanish bosqichlarining o'zihga xos xususiyatlaridan yana biri shundaki, o'zining ta'sir kuchki, kishilik jamiyatini birdek mahliyo qila olish qobiliyatining mavjud ekanligi albatta ahamiyatlidir. „Qoraqalpoq milliy musiqachiligida xalqning azaliy turmush tarzi, buguni va ertasi mujassam bo'lgan. Milliy musiqachilikda o'zining ijodiy chiqishlari bilan ko'plab davralarda o'zini kuy – qo'shiqlari bilan yaxshi tassurot qoldira olgan „Ayqulash" Qoraqalpoq milli raqs ansambli bu borada salmoqli ishlarni amalga oshirib kelmoqda. Berdaq niomidagi Qoraqalpog'iston davlat akademik musiqali teatrida „Ayqulash" Qoraqalpoq davlat milliy ansambli tashkil etilishining 65 yilligi keng miqyosda nishonlangani bu milliy musiqachilikda o'ziga xos e'tibordan darak demakdir". [1]

Qoraqalpoq milliy musiqa chiligi va uning rivoji yozda xizmat ko'rsatib kelayotgan bir qator olimlarini eslash albatta maqsadga muvofiqdir. O'tgan asrning 30-yillariga kelib xalqlar dostligi yanada mustahkamlash maqsadida adabiyot va turli sohalar qatorida san'atning ham turli yo'nali stlari mavjud ekanligi e'tiborga loyiq boldi, bundan tashqari u turli tadbirlar va davlat marosimlarni ochib berishda milliy musiqachilik san'atining o'ziga xos xususiyatlari yana bir bora e'tiborga molikdir. O'zbekiston respublikasida Qoraqalpog'iston Respublikasida milliy musiqachalikni yanada rivojlantirish va san'atni hurmat qilish e'zozlash borasida ishlar amalga oshirilayotganligi barchani birdek quvontiradi. Milliy musiqachi likda sozlar va ansambil ijrochiligi qolaversa ularning turli sohalar qatorli rivojlanishida ko'pgina ishlar amalga oshirilmoqda kelmoqda. Prezidentimiz Shavkat Miromonovich Mrziyoevning Buyuk kelajagimizni mard va olijanob xalqimiz

bilan birga quramiz nomli asarda xalqimizning har tomonlama yetuk va bilimli shaxs bo'lib voyaga yetishlarida milliy musiqachilikning o'rni beqiyos ekanligi ta'kidlab o'tilgan.

"XIX asrning ikkinchi yarmi yigirmanchi asrning boshlarida o'zbek musiqa san'ati yangicha munosabatlarda davrining yetakchi hofizlari Hamroqul qori Hoji abdulaziz rasulov, Mulla to'ychi muhammedov, Domla Halim Ibodov kabi ijodlari ijrochilik uslublari mumtoz musiqa an'analariga asoslangan. Yangi bosqichni boshlab yigirmanchi asardan 1906 yildan boshlab yangi avlod ovozi shaklini boshladi. O'zbekmusiqasining 20-asrda jarayonida zamonaviy talab doirasida keskin rivojlanganligi tuzumning ozgarishi yangi munosabatlarni yuzaga keltirganligi bilan bogliqdir. Buning zamirida avvalo yevropa madaniyatining kirib kelishi va unga asoslangan yangi avlod turmush tarzi shakllantirilganligi hamda musiqa ijodkorlarning yangi avlod tarbiyalangani bilan bog'liqdir''. [2]

Har ikki xalqn milliy musiqasiqachilikning o'ziga xos xususiyatlaridan biri shundan iborat xalq og'zaki ijodi hisoblanadi. Bundan tashqari –

1.Yosh bolalar musiqasi

2.Mehnat qo'shiqlari.

3.Marosim va to'y qo'shiqlari.

4.Diniy afsuniy qoshiqlar

ning ham mavjud ekanligi barchani birdek quvontiradi. Ularning o'rganilishi va vujudga kelish tarixi bilan bogliq. Ma'lumotlar har qanday kishini ham e'tiborga oladi. Alla yalar lapar terma va boshqalar. Musiqalarning ham hayotimizda qo'llanishi yaxshi ahamiyat kasb etadi.Bundan tashqari maqomlarning O'zbek va Qoraqalpoq xalqi uchun sevimli ekanligi barchaga ma'lum. Xorazmcha, Xorazm maqomlari, Farg'ona vodiysida Farg'ona Toshkent maqollari shashmaqomini Buxoroda hurmat bilan qarab kelishadi.

"Turli manbalarda bir necha bor "Sahro bulbullari'' atamasi bilan e'tirof etilgan Qoraqalpoq xalqining milliy musiqa haqidagi umumiy tushunchalari har qachongidan ham yuksak ahamiyat kasb etdi''[3]. Bunga sabab milliy-madaniy ozlik ning shakllangan ekanligi va qolaversa mumiy tushunchaviy xulosalarga tayangan holda bugungi kunda ham o'tmishda ham ozining strategik va mohirona qochirish uslublari va keng jamoatchilik va adabiy jarayonda ma'qul keladigan musiqiy dasturlar, musiqiy chiqishlar ayni Qoraqalpoq xalqining milliy musiqa san'atiga borib taqaladi. Bunda:

Hor ijrochiligi.

Bilamizki, qoraqalpoq xalqi tashuvlar kuy-qo'shiq yalla va laparlar ga ochish va ularning ijrosini ta'minlab berishdi o'ziga xos mahoratli ishlar sanaladi. Avval g'or ijrochiligi haqida so'z ketganda shuni ta'kidlash lozimki Qoraqalpoq xalqida bir necha qoshiqlar tarkibiga kiruvchi ashulalar ham mavjud. Musol uchun.

1.Yor-yor.

2.Hor ijrochiligi.

„Dastlabki sokin qizlar tomonidan boshlangan ovoz templarning yuqori nuqtalari yigitlarning asosiy templari bilan tugaydi. Bundan tashqari bilamizki Qoraqalpoq xalqida turli millat va elatlarning chopishgan vakillari ham mavjud. Birgina nukus shahrining o'zida -

-Turk.

-Turkman.

-Qozoq.

-Qoraqalpoq.

-O'zbek.

Va boshqa millat vakillari ham istiqomat qilishadi" [4] Ayni ushbu hodisa Qoraqalpoq xalqining musiqiy madaniyatining shakllanishida turtki bo'lgandi desakubolag'a bo'lmaydi. Ayni damda misol keltiradigan bo'lsak Nukus shahrida yashovchi birgina vakilining maishiy yoki kundalik turmush jarayonida musiqiy sohalarga qiziqishi har qachongidan ham baland. Aynan ushbu madaniyatning shakllanishi haqida so'z ketganda shuni etirof etish lozimki ya'ni bunday turli geografik hududlarining keyin joylashgan ekanligi ahamiyatlidir. Yangi Qoraqalpoq xalqi musiqiy asboblarida ozlarining milliy va mintalitetlariga mos musiqa ijrochiliklarini namoyon etganda ularga qo'shni xalqlar ya'ni Qozoqlar, Xorazm musiqachiligi, Turkuman ijrochiligi ayni boshqa ijrochilik vakillari ham o'z hissalarini qoshiq va musiqiy dasturlarda har millat ijrolaridan eshitish mumkin. Bunda Respublikamiz hududida joylashgan musiqiy maktablar ya'ni Buxoro musiqiy maktabi, Xorazm musiqiy maktabi Vodiy musiqiy maktabi, Qozoq musiqiy maktabi, Qoraqalpoq musiqiy maktabi, Turkman musiqiy maktabi O'zbek musiqiy maktablarining umumiy birlashmasi sifatida yuzaga keladi. Bundan tashqari har tillarning qoshilishi yoxud shevalarning o'ziga xos shakllari dan iborat tarzda uzaygan va voyaga yetib keng adabiy jarayon bilan tanishgan vakillarning har borada Avstraliyaning zamonaviy xonandalik ijrochiligida ham yaxshi yutuqlarni qo'lga kiritib kelishmoqdalar.

1 – jadval

1.Ijtimoiy-ilmiy, musiqiy – na'munaviy muhit. Badiiy havaskorlikda jamoalararo na'munaviy topishi va professionalizmga oif san'atkorlikka oid tushunchalar.
3. Shaharlarda va potytaxtda zamonaviy-maxsus musiqa o'quv maktablarining tashkil topilishida ijtimoiylik.
4. Respublikada radioga aloqadorlik va O'zbekiston davlat Flarmoniyasi tasarrufidagi ijrochilik bilan shug'ullanuvchi jamoalarning vazifalari.
6. Bastakorlik bilan shug'ullanuvchi san'at namoyondalarining birlashuvini ta'minlash borasida kompozitorlar uyushmasining tashkil topishda o'zaro kommunikativlikni tashkil etish.
7. Ilmiy - ijodiy va musiqiy jarayonlarning o'zaro kommunikativligini tashkil etishda o'zaro bog'liqlik tamoyillarini nazorat qilish bosqichlarining na'munaviy shakillari.

Bu ikkalasi keng mushohadaga arziydi. Yor-yor to'yda kelinlarga nisbatan aytiladigan va ularning kelgusi hayoti bayon etiladigan qo'shiq ijrochiligi bolib u lar hammabilan birgalikda ijro etishi mumkin.

„Aksariyat qoshiqlar va matn va mazmun jihatidan ikki tarkibga yangi yigitlar ijrosi va qizlar ijrosiga bolinadi. Ana shunday holatlarda ijro etiladigan qoshiqlarning asosiy matni o'ziga xosdir".[5] Bunday Qoraqalpoq qizlarining 1-guruh bolib hor

ijrochiligida sokin baland tonlarda ijro etiladi. Ijrolarni amalga oshirishni boshlashadi. Ikkinchi tomondan esa Qoraqalpoq yigitlari keyin va qochirimlarga boy va qolaversa yuqori musiqiy templarda ijroni boshlashadi va raqsbob musiqaga aylanadi.

References:

1. SH. M. Mirziyoev, Buyuk kelajagimizni mard va oliy janob xalqimiz bilan birga quramiz. Toshkent "O'zbekiston" - 2017 y.
2. A. Jabborov, S. Begmatov, S. A’zamova „O’zbek musiqasi tarixi’’. Toshkent -2018.
3. I. A. Akbarov, Musiqa lug'ati. Toshkent G'. G'ulom nomidagi adabiyot va sanat nashriyoti - 1987 y.
4. F. M. Karamatov, "O'zbek xalq musiqa merosi" Toshkent G'. G'ulom nomidagi nashriyot - 1978 y.
5. Madrimov, B. X. (2018). O'zbek musiqa tarixi. O 'quv qo 'llanma, 120.